

Geen verjaardagfeestjes meer

De Duitse Ruslandpolitiek onder Angela Merkel

Achtergrond - 4 november 2005

(4 november 2005) Vanaf het ontstaan van de Duitse staat in 1871 heeft het land een speciale relatie gekend met Rusland. Sinds de Duitse eenwording in 1990 kan zelfs worden gesproken van een vriendschappelijke band tussen de regeringsleiders van beide landen. Zo kon Kohl het met zowel Gorbatsjov als Jeltsin goed vinden. Tussen Schröder en Poetin heerst een *Männerfreundschaft*. Wat zal het aan de macht komen van Angela Merkel, de eerste vrouwelijke bondskanselier van Duitsland, betekenen voor de Duitse Ruslandpolitiek?

Bondskanselier Schröder vloog deze maand naar St. Petersburg om persoonlijk aanwezig te zijn bij de viering van Poetins verjaardag. De Russische president was vorig jaar immers ook als eregast aanwezig bij de zestigste verjaardag van Schröder. Ook heeft Poetin er persoonlijk voor gezorgd dat de bondskanselier sneller en zonder veel bureaucratisch gedoe een Russisch kind kon adopteren. Net voor de verkiezingen van 18 september kwam hij wederom naar Berlijn, onder andere om Schröder in zijn verkiezingscampagne te steunen.

Schröder en Poetin hebben zich ingespannen om nog vóór de verkiezingen een overeenkomst over de bouw van een pijpleiding tussen beide landen te tekenen. Dankzij het 5 miljard dollar kostende project kan Duitsland straks via de Oostzee van Russische aardgas worden voorzien. Opvallend is ook de alliantie tussen Chirac, Schröder en Poetin tegen de Verenigde Staten inzake de oorlog tegen Irak. Nooit eerder had Duitsland zo bewust stelling genomen tegen de VS. Als onderdeel van de na de Tweede Wereldoorlog gevoerde *Westbindung*-politiek, hadden goede transatlantische betrekkingen tot die tijd altijd de hoogste prioriteit gehad. Het buitenlandse beleid van Duitsland is onder Schröder in het voordeel van Rusland, maar ook van Frankrijk, veranderd.

De relatie tussen Schröder en Poetin wordt vaak uitgelegd als een *Männerfreundschaft*. Via hun nauwe persoonlijke banden oefenen de twee staatshoofden grote invloed uit op de politieke en economische betrekkingen tussen Duitsland en Rusland. Zolang beide landen er baat bij hebben, zijn de Duitse bondskanselier en de Russische president elkaars beste vrienden - of doen in ieder geval alsof.

Kritiekloos

Er is in Duitsland veel kritiek geleverd op deze houding van Schröder. Hem wordt een 'Schmusekurs' richting Rusland verweten, dat wil zeggen een beleid waarin geen plek lijkt voor kritiek. Poetin wordt door Duitse diplomaten niet lastiggevallen met kritische vragen over de persvrijheid in Rusland, de mensenrechtensituatie en het optreden van het Russische leger in Tsjetsjenië, of het autoritaire beleid van 'tsaar' Poetin. In tegendeel: Schröder waagde het Poetin een loepzuivere democraat te noemen. In het buitenland levert vooral Polen kritiek op het Duitse Ruslandbeleid. Warschau is bang voor de terugkeer van een Duits-Russische alliantie, waar Polen de afgelopen eeuwen al vaker flinke schade van ondervond.

Angela Merkel heeft aangekondigd dat zij als bondskanselier de relatie met Rusland zal herzien. Haar jeugdijaren in het communistische Oosten hebben er naar eigen zeggen voor gezorgd, dat zij waarden als vrijheid heeft leren waarderen. Maar zal ze deze retoriek ook werkelijk in daden omzetten en een kritischere Ruslandpolitiek voeren? Waarschijnlijk niet. Desondanks heeft de Rusland-vriendelijke koers van Schröder, gesymboliseerd door zijn *Männerfreundschaft* met Poetin, zijn langste tijd gehad.

Handel

De Duitse Ruslandpolitiek wordt sinds de vereniging in 1990 bovenal gekenmerkt door handelscontacten. Deze zijn zo diepgeworteld, dat ze niet door een machtswisseling en met het aan de macht komen van een nieuwe bondskanselier zullen veranderen. Rusland voorziet Duitsland voor 31 procent in zijn oliebehoeften en levert 38 procent van het Duitse gasimport. Op zijn beurt is Duitsland de grootste buitenlandse investeerder in Rusland. In 2003 bedroegen die Duitse investeringen 8,1 miljard dollar.

Duitse politici en diplomaten zijn daarom vóór het bewaren van de status-quo. Het maakt in hun ogen niet uit of een regime ondemocratische tendensen vertoont, als het maar stabiel is en een veilige investeringsklimaat kan bieden. In dit verband is het ook niet verwonderlijk dat weinig kritiek geleverd wordt ten aanzien van het beleid van Poetin. De politieke situatie is onder Poetin immers min of meer stabiel.

Duitse politici wagen zich dan ook niet om op eigen initiatief en via politieke of economische druk voor hervormingen in Rusland te pleiten. Het idee hierachter is dat het voeren van zo'n beleid de bestaande orde in gevaar brengt, waardoor de stabiliteit verdwijnt. Moreel gezien probeert men deze koers als volgt te verkopen:

door de economische groei in Rusland zal op den duur een middenklasse ontstaan die zelf de hervormingen in Rusland zal doorvoeren.

Gecompliceerd

Onder Angela Merkel zullen de goede betrekkingen met Rusland dan ook niet onder druk komen te staan. Typerend hiervoor is de veranderde toon die de CDU ten aanzien van Rusland is gaan aanslaan. In de beginfase van de verkiezingscampagne had Merkel nog kritiek op de relatie tussen Schröder en Poetin. Buitenlandexpert van de CDU en beoogd minister van Binnenlandse Zaken Wolfgang Schäuble verzekerde toen dat hij met Poetin heikele onderwerpen als persvrijheid en Tsjetsjenië openlijk wilde bespreken.

De laatste maand lijkt het alsof de CDU deze positie heeft verlaten. Schäuble beargumenteerde, na een bezoek aan Moskou begin september, dat hij geen gesprekken met de Russen had gevoerd over de mensenrechtensituatie en Tsjetsjenië, omdat zulke zaken heel “gecompliceerd” zijn. Wel noemde hij Rusland “een strategische vriend”.

Andere balans

Rusland blijft dus een strategische partner van Duitsland. Dat neemt niet weg dat Duitsland onder Angela Merkel naar een ander balans gaat zoeken in zijn relaties met Rusland, Frankrijk en de Verenigde Staten. Goede transatlantische betrekkingen zijn voor CDU traditioneel immers zeer belangrijk geweest. Ook Merkel zal zich daarom weer meer op Bush richten dan op Poetin.

Bovendien zal de relatie tussen Merkel en Poetin waarschijnlijk niet zo hecht zijn als die tussen haar voorganger Schröder en de Russische president. Het ontbreekt aan chemie tussen de twee. Dat bleek wel toen Poetin in september naar Duitsland kwam. Bij die gelegenheid sprak hij ook met Merkel, maar aan zijn houding te zien leek het alsof hij een bezoek had gebracht aan de tandarts. De handelscontacten tussen Duitsland en Rusland zullen daarom weliswaar sterk blijven, maar toekomstig niet meer op de verjaardagsfeestjes van de regeringsleiders worden bekrachtigd.

Said Rezaiejan studeert Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam en loopt momenteel stage op het Duitsland Instituut Amsterdam.

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/1802/geen-verjaardagfeestjes-meer>